

Ochrona i wykorzystanie roślinnych zasobów genowych. Wybrane aspekty prawne

1. Wprowadzenie

Problematykę ochrony i wykorzystania roślinnych zasobów genowych dla żywienia i rolnictwa reguluje Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa² sporządzony w Rzymie w dniu 3 listopada 2001 r. (dalej „Traktat”). Wszedł on w życie z dniem 29 czerwca 2004 r.

Rzeczpospolita Polska ratyfikowała Traktat w dniu 15 października 2004 r., a moc obowiązującą wobec Polski uzyskał on w dniu 8 maja 2005 r. (do chwili obecnej Traktat przyjęło 126 krajów oraz Unia Europejska).

Przyjmując Traktat, Polska nie tylko wyraziła aprobatę dla jego zasadniczych celów określonych w art. 1, ale również podjęła szereg zobowiązań płynących z jego regulacji. Najogólniej zobowiązania te można podzielić na cztery podstawowe kategorie:

- zobowiązanie do zachowania, badania, gromadzenia, opisu, oceny i dokumentowania zasobów genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa,
- zobowiązanie do zrównoważonego wykorzystywania zasobów genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa,
- zobowiązanie do wdrożenia praw rolników związanych z zasobami genetycznymi roślin dla celów żywienia i rolnictwa.

Zważywszy na wskazane wyżej zobowiązania Polski jako sygnatariusza Traktatu oraz wyrażone w art. 4 Traktatu zapewnienie, że jako jego sygnatariusz Polska zapewni zgodność swojego prawa wewnętrznego z tymi zobowiązaniami, konieczna jest analiza postanowień traktatowych z punktu widzenia krajowego systemu prawa rolnego. Analiza ta pozwoli odpowiedzieć na kilka zasadniczych pytań:

---

1 Uniwersytet Śląski w Katowicach.

2 Dz.U. z 2006 r. Nr 159, poz. 1128.

- po pierwsze, czy na Traktat składa się zespół norm zawierających regulację na tyle wyczerpującą, jednoznaczną i precyzyjną, aby mogła ona stanowić źródło instrumentów prawnych służących realizacji wskazanych wyżej zobowiązań (tzn. czy Traktat będzie można stosować wprost i bezpośrednio), czy też Traktat stanowi jedynie pewne ramy prawne, w których winni poruszać się jego sygnatariusze, wykorzystując instytucje prawa wewnętrznego (lub je tworząc),
- po drugie, jeżeli analizowany Traktat stanowi wyłącznie ramy prawne realizacji zobowiązań nim wyrażonych, to czy polskie ustawodawstwo krajowe oraz znajdujące bezpośrednie zastosowanie prawodawstwo Unii Europejskiej pozwala na realizację postanowień traktatowych w praktyce (w całości lub w części),
- po trzecie, jeżeli funkcjonujące przepisy prawa (ustawy, prawo Unii Europejskiej) nie pozwalają na realizację postanowień traktatowych w całości lub w części, to czy konieczne jest uchwalenie nowej, kompleksowej ustawy tworzącej instrumentarium prawne służące realizacji tego celu, czy też wystarczająca będzie modyfikacja regulacji prawnej już istniejącej (i jeśli tak, to w jakim zakresie).

Konieczność poszukiwania odpowiedzi na postawione wyżej pytania skłania do postawienia określonych tez i ich uargumentowania, zaś w pozostałym zakresie otwiera dyskusję w poszukiwaniu rozwiązań zasygnalizowanych problemów.

2. Ogólne zasady stosowania umów międzynarodowych w polskim porządku prawnym

Określenie zasad stosowania umów międzynarodowych w polskim porządku prawnym wymaga w pierwszej kolejności wskazania przesłanek obowiązywania takich umów w krajowym porządku prawnym.

Zgodnie z art. 87 Konstytucji RP³ katalog powszechnie obowiązujących w Polsce źródeł prawa obejmuje: konstytucję, ratyfikowane umowy międzynarodowe, ustawy, rozporządzenia oraz akty prawa miejscowego – obowiązujące na obszarze działania organów, które je ustanowiły. Katalog ten ma charakter zamknięty.⁴

Jednocześnie na podstawie art. 91 ust. 1 konstytucji wskazać można dwie konieczne przesłanki obowiązywania umów międzynarodowych w krajowym porządku prawnym: ratyfikację i ogłoszenie w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

3 Dz.U. z 1997 r. Nr 8, poz. 483 ze zm.

4 K. Działocha: Zamknięty system źródeł prawa powszechnie obowiązującego w praktyce, (w:) Konstytucyjny system źródeł prawa w praktyce, pod red. A. Szmyt, Warszawa 2005, s. 10.

We wskazanym wyżej sensie obowiązywanie umowy międzynarodowej oznacza, że stanowi ona część krajowego porządku prawnego.

Wskazać należy, że Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa obowiązuje w Polsce i stanowi część krajowego porządku prawnego, został bowiem ratyfikowany oraz ogłoszony w sposób przewidziany przepisami obowiązującego prawa.

Od obowiązywania umowy międzynarodowej w krajowym porządku prawnym należy jednak odróżnić możliwość jej bezpośredniego stosowania. Obowiązywanie umowy międzynarodowej jest bowiem przesłanką konieczną, lecz niewystarczającą bezpośredniego stosowania wyrażonych nią norm.⁵

Zgodnie z postanowieniami art. 91 ust. 1 konstytucji ratyfikowana i ogłoszona w Dzienniku Ustaw umowa międzynarodowa jest „bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy”. Bezpośrednie stosowanie umowy międzynarodowej związane jest zatem ze sposobem, w jaki zostały sformułowane zawarte w niej przepisy.⁶ Jeśli są one wystarczająco kompletne i konkretne, aby stać się podstawą rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotów prawa, to znaczy, że nadają się do bezpośredniego stosowania. Umowy takie określa się mianem samowykonywalnych lub wywołujących bezpośredni skutek. W takim kontekście bezpośrednie stosowanie umowy międzynarodowej wiąże się z określonym stopniem jej szczegółowości, precyzji i kompletności.⁷

W przypadku umów międzynarodowych charakterystycznym jest, że umowy z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego zawierają w większości postanowienia nadające się do bezpośredniego stosowania. Dotyczy to bez wyjątku wszelkich przepisów prawa, z których generuje się normy kolizyjne prawa międzynarodowego prywatnego.⁸

Z odmienną sytuacją mamy do czynienia w przypadku umów międzynarodowych z zakresu prawa międzynarodowego publicznego. W ich przypadku, w znacznie szerszym zakresie wykorzystywane są przepisy o charakterze postulatycznym, zawierające zobowiązania umawiających się stron, np. do prowadzenia stosowanej polityki. Stosowanie takich przepisów wymaga ich konkretyzacji w ustawie krajowej. To, że stosowanie umowy międzynarodowej jest uzależnione od wydania ustawy, nie oznacza, iż musi nastąpić wydanie osobnej, nowej ustawy „wprowadzającej” wszystkie postanowienia umowy. Praktycznie, stworzenie możliwości

---

5 M. Czepelak, *Umowa międzynarodowa jako źródło prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2008, s. 123.

6 K. Działocha, *Komentarz do art. 91 Konstytucji RP*, (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, pod red. L. Garlickiego, Warszawa 1999, s. 3.

7 R. Szafarz, *Umowy międzynarodowe Rzeczypospolitej Polskiej w sferze zainteresowania sądów*, Warszawa 2001, s. 6.

8 M. Czepelak: *Umowa międzynarodowa...*, s. 124.

stosowania umowy międzynarodowej (której przepisów nie da się stosować bezpośrednio) odbywa się najczęściej poprzez zmianę lub wprowadzenie nowych przepisów do już istniejących aktów prawnych (rangi ustawowej).

3. Realizacja zobowiązań traktatowych w świetle jego postanowień oraz w świetle innych przepisów obowiązującego prawa

3.1. Kwestie wstępne

Spostrzeżenia poczynione w części II implikują konieczność rozważenia do jakiej kategorii umów międzynarodowych: umów z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego, czy też umów z zakresu prawa międzynarodowego publicznego analizowany Traktat należy zaliczyć.

Konieczne jest także zbadanie charakteru prawnego Traktatu z punktu widzenia możliwości jego bezpośredniego stosowania w polskim porządku prawnym.

Najprościej rzecz ujmując, prawo międzynarodowe publiczne to szczególnego rodzaju system prawny, który tworzy zasady oraz mechanizmy współpracy państw, organizacji międzynarodowych oraz innych uznanych podmiotów tego systemu prawnego.⁹

Prawo międzynarodowe prywatne stanowi zaś zespół norm, którego zadaniem jest wskazanie określonego systemu prawnego (własnego lub obcego państwa), właściwego dla dokonania oceny prawnej konkretnej sytuacji osobistej lub majątkowej. Można zatem z dużym uproszczeniem przyjąć, że prawo międzynarodowe publiczne jest w zasadzie prawem międzypaństwowym, ponieważ jego normy regulują stosunki między państwami. Prawo międzynarodowe prywatne zaś to zespół norm kompetencyjnych albo kolizyjnych, które rozgraniczają w stosunkach cywilnych i rodzinnych sfery działania systemów prawnych poszczególnych państw przez określenie, które z nich należy stosować.

W oparciu o wskazane wyżej definicje, wydaje się nie budzić żadnych wątpliwości, że analizowany Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa sklasyfikować należy jako umowę z zakresu międzynarodowego prawa publicznego. Jednocześnie wskazać należy, że analizowany Traktat nie może być stosowany bezpośrednio w polskim porządku prawnym.

Traktat składa się z siedmiu części i dwóch załączników. Przede wszystkim podkreślić należy, że część V, VII (oraz art. 7–8 części II) jak też załącznik nr 2 do Traktatu nie zawierają przepisów prawa, które wymagałyby stosowania w prawie krajowym stron Traktatu.

---

9 A. Łazowski, A. Zawidzka–Łojek, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2011, s. 1.

Odpowiednio, część V Traktatu zawiera swoistą deklarację gotowości zawierania przez Organ Zarządzający Traktatu z Międzynarodowymi Ośrodkami Badań Rolniczych porozumień w przedmiocie wdrożenia funkcjonowania tych podmiotów w postanowienia traktatowe w aspekcie ochrony genowych zasobów roślinnych.

Część VII Traktatu zawiera postanowienia instytucjonalne dotyczące ukształtowania wewnętrznej struktury funkcjonowania Traktatu, rozstrzygania kwestii spornych, wnoszenia poprawek, trybu przystępowania do Traktatu, wnoszenia do niego zastrzeżeń itp.

Załącznik Nr 2 do Traktatu określa regulację postępowania arbitrażowego oraz pojednawczego dla potrzeb rozstrzygania ewentualnych konfliktów stron Traktatu w związku z wykonywaniem jego postanowień. W pozostałym zakresie Traktat nakłada na strony szereg obowiązków, których wykonanie wymaga podjęcia przez państwa (lub organizacje) członkowskie określonych działań niejako „wewnątrz” własnych systemów prawnych.

Rozważyć zatem należy, czy realizacja postanowień Traktatu, do której zobowiązuje Rzeczpospolitą Polską sam fakt zawarcia Traktatu (w świetle ogólnej zasady stosowania umów międzynarodowych – *pacta sunt servanda*¹⁰), jak też przepis art. 9 konstytucji stanowiącego: „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego” – jest możliwa w oparciu o obowiązujące przepisy prawa krajowego, czy też wymaga wprowadzenia do tych regulacji zmian lub uchwalenia nowej ustawy (nowych ustaw). Dla zachowania porządku dalsze rozważania w tej materii prowadzone będą osobno dla każdego z zobowiązań traktatowych, o których już była mowa na wstępie niniejszego artykułu.

3.2. Zobowiązania z art. 5 Traktatu

Zgodnie z postanowieniami art. 5 Traktatu każda z umawiających się stron zobligowana jest do zachowania, badania, gromadzenia, opisu, oceny i dokumentowania zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa.

W ramach tego zobowiązania RP zobowiązana jest w szczególności do:

- dokonania przeglądu i inwentaryzacji zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa, uwzględniając ich status oraz stopień zróżnicowania populacji, w tym zasobów genetycznych o potencjalnym znaczeniu oraz, o ile to możliwe, dokonania oceny stanu ich zagrożenia;
- promowania gromadzenia zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa oraz gromadzenie odpowiednich informacji o zagrożonych zasobach genetycznych lub o zasobach o potencjalnym znaczeniu;

---

10 M. Frankowska, Prawo traktatów, Warszawa 2007, s. 101 i n.

- promowania lub wspierania działania rolników i społeczności lokalnych, w zakresie zarządzania i ochrony zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa, utrzymywanych w uprawach polowych;
- promowania ochrony *in situ* dzikich form roślin uprawnych oraz roślin dzikich dla celów produkcji żywności w rejonach chronionych, drogą wspomagania, między innymi, wysiłków społeczności tubylczych i lokalnych;
- prowadzenia współpracy z zamiarem wypracowania efektywnego i zrównoważonego systemu zachowania *ex situ*, uwzględniając potrzebę właściwego dokumentowania, charakteryzacji, regeneracji i oceny zasobów genowych roślin oraz sprzyjania rozwojowi i transferowi odpowiednich technologii służących wymienionym celom, w trosce o poprawę zrównoważonego użytkowania zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa;
- monitorowania żywotności, poziomu zróżnicowania oraz utrzymania genetycznej integralności kolekcji zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa.

W świetle powyższego uzasadniony wydaje się pogląd, że dla realizacji wskazanych wyżej zobowiązań RP wynikających z Traktatu nie ma potrzeby wydawania nowej ustawy. Obecnie w Polsce funkcjonują co najmniej trzy duże regulacje ustawowe, które tworzą ramy prawne i instytucjonalne dla prowadzenia wskazanych wyżej działań. Przede wszystkim wskazać należy, że na gruncie ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych,¹¹ do podstawowej działalności instytutów badawczych, zgodnie z przepisami art. 2 ust. 1 należy:

- prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych,
- przystosowywanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki, oraz
- wdrażanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych.

W związku z zakreśloną w ten sposób działalnością podstawową instytuty badawcze mogą także:

- wykonywać badania i analizy oraz opracowywać opinie i ekspertyzy w zakresie prowadzonych badań naukowych i prac rozwojowych,
- opracowywać oceny dotyczące stanu i rozwoju poszczególnych dziedzin nauki i techniki oraz sektorów gospodarki, które wykorzystują wyniki badań naukowych i prac rozwojowych,
- prowadzić i rozwijać bazy danych związane z przedmiotem działania instytutu,

---

11 Dz.U. Nr 96, poz. 618 ze zm.

- prowadzić działalność w zakresie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, wynalazczości oraz ochrony własności przemysłowej i intelektualnej, a także wspierającej innowacyjność przedsiębiorstw,
- wytwarzać w związku z prowadzonymi badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi aparaturę, urządzenia, materiały i inne wyroby oraz prowadzić walidację metod badawczych, pomiarowych oraz kalibrację aparatury;
- prowadzić działalność wydawniczą związaną z prowadzonymi badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi.

Wskazane powyżej możliwe pola działalności instytutów badawczych zdają się obejmować swoim zakresem wszelkie aspekty związane z realizacją zobowiązań wynikających z art. 5 Traktatu. W ostateczności jednak instytuty badawcze mogą (zgodnie z postanowieniami art. 2 ust. 4 ustawy o instytutach badawczych), prowadzić inną działalność niż wskazana wyżej, pod warunkiem jej finansowego oraz rachunkowego wyodrębnienia. Tym samym, dla realizacji zobowiązań RP wynikających z art. 5 Traktatu przez instytuty badawcze, nie jest konieczne wprowadzanie nowych zapisów ustawowych.

Niezależnie od powyższej wskazanych okoliczności, zwłaszcza w aspekcie realizacji zobowiązań Traktatowych polegających na:

- dokonaniu przeglądu i inwentaryzacji zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa, uwzględniając ich status oraz stopień zróżnicowania populacji, w tym zasobów genetycznych o potencjalnym znaczeniu oraz, o ile to możliwe, dokonaniu oceny stanu ich zagrożenia;
- promowaniu gromadzenia zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa oraz gromadzeniu odpowiednich informacji o zagrożonych zasobach genetycznych lub o zasobach o potencjalnym znaczeniu;

zastosowanie mogą znajdować przepisy ustawy z dnia 25 listopada 2010 r. o Centralnym Ośrodku Badania Odmian Roślin Uprawnych.¹²

Zgodnie z postanowieniami art. 4 ww. ustawy, Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych realizuje zadania państwa w zakresie:

- 1) badania i rejestracji odmian roślin,
- 2) porejestrowego doświadczalnictwa odmianowego,
- 3) ochrony prawnej odmian roślin na zasadach określonych w ustawie z dnia 26 czerwca 2003 r. o nasiennictwie¹³ oraz w ustawie z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin.¹⁴

---

12 Dz.U. Nr 239, poz. 1591.

13 Dz.U. z 2007 r. Nr 41, poz. 271 ze zm.

14 Dz.U. Nr 137, poz. 1300 ze zm.

Realizując zadania, o których wyżej mowa, COBORU w szczególności:

- 1) sporządza i udostępnia:
  - a) informacje o odmianach wpisanych do rejestru odmian,
  - b) opisy botaniczne odmian wpisanych do rejestru odmian,
  - c) listy odmian rolniczych, warzywnych i sadowniczych wpisanych do rejestru odmian,
  - d) listy opisowe odmian, w których umieszcza się informacje o plonach, cechach jakościowych i użytkowych odmian,
  - e) informacje o wynikach porejestrowego doświadczalnictwa odmianowego;
- 2) współpracuje z:
  - a) zagranicznymi jednostkami odpowiedzialnymi za rejestrację odmian i ochronę prawną odmian,
  - b) Międzynarodowym Związkiem Ochrony Nowych Odmian Roślin (UPOV), Komisją Europejską i Wspólnotowym Urzędem Odmian Roślin (CPVO);
- 3) informuje Komisję Europejską i państwa członkowskie o wszystkich sprawach związanych z rejestracją odmian.

Dla możliwości realizacji zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej wynikających z postanowień art. 5 Traktatu również przez COBORU, konieczne byłoby zatem wprowadzenie zmian w art. 4 ustawy z dnia 25 listopada 2010 r. o Centralnym Ośrodku Badania Odmian Roślin Uprawnych polegających na umocowaniu tego podmiotu do podejmowania działań wynikających ze wskazanego wyżej przepisu Traktatu.

Należy także wskazać, że w aspekcie realizacji zobowiązań z art. 5 Traktatu w zakresie monitorowania żywotności, poziomu zróżnicowania oraz utrzymania genetycznej integralności kolekcji zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa zastosowanie mogą znaleźć przepisy ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o nasiennictwie oraz ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin.¹⁵ W ramach tych regulacji konieczne byłoby jednak nadanie nowych uprawnień (a w konsekwencji również nałożenie nowych obowiązków) na Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN).

Nie można nie dostrzec, że w pewnym zakresie PIORiN już na gruncie obowiązujących regulacji wykonuje wskazane wyżej zobowiązania traktatowe. Dla przykładu, działając na podstawie przepisów art. 79 ustawy o ochronie roślin, PIORiN

---

15 Tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849 ze zm.

dokonuje oceny stanu zagrożenia roślin przez organizmy szkodliwe oraz prowadzi ewidencję organizmów szkodliwych zagrażających roślinom.

Podnieść także należy, że w latach 2004–2006 Polska była uprawniona (i zarazem zobligowana) do stosowania wprost i bezpośrednio postanowień rozporządzenia Rady (WE) nr 1590/2004 z dnia 26 kwietnia 2004 ustanawiającego program wspólnotowy w sprawie ochrony, opisu, zbierania i wykorzystania zasobów genetycznych w rolnictwie...¹⁶ Na mocy przepisów tego rozporządzenia możliwe było uzyskanie dotacji dla celów realizacji postanowień Traktatu.

3.3. Zobowiązania z art. 6 Traktatu

Zgodnie z postanowieniami art. 6 Traktatu, każda z umawiających się stron zobligowana jest do opracowania i wdrożenia właściwej polityki oraz stosowania regulacji prawnych, które sprzyjają zrównoważonemu użytkowaniu zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa. Zrównoważone użytkowanie zasobów genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa może obejmować następujące działania:

- prowadzenie racjonalnej polityki rolnej, promującej rozwój i zachowanie różnorodnych systemów rolniczych, które wspierają zrównoważone użytkowanie biologicznej różnorodności rolniczej oraz innych zasobów naturalnych;
- rozszerzanie badań, które wspomagają oraz chronią biologiczną różnorodność, poprzez maksymalizację zróżnicowania wewnątrz- i międzygatunkowego dla potrzeb rolników, a w szczególności tych, którzy wytwarzają oraz uprawiają własne odmiany stosując ekologiczne zasady w utrzymaniu żyzności gleby, w walce z chorobami i szkodnikami;
- promowanie stosownych działań hodowlanych, prowadzonych z udziałem rolników, szczególnie w państwach rozwijających się, które zwiększają możliwość hodowli odmian szczególnie przystosowanych do warunków społecznych, ekonomicznych i ekologicznych, z uwzględnieniem rejonów marginalnych;
- poszerzanie genetycznej bazy roślin użytkowych oraz zwiększanie zakresu genetycznej różnorodności dostępnej dla rolników;
- promowanie szerokiego wykorzystania lokalnych i lokalnie przystosowanych roślin uprawnych, odmian oraz roślin o znaczeniu marginalnym;
- popieranie, o ile to właściwe, większego wykorzystania różnorodności odmian i gatunków w uprawie polowej, ochronie i zrównoważonym użytkowaniu roślin uprawnych oraz tworzenie silnych powiązań pomiędzy tymi dzia-

---

16 Dz.U. UE z 2004 r., L 304/1,

laniami a hodowlą i postępowaniem w rolnictwie w celu osiągnięcia zmniejszonej wrażliwości roślin uprawnych i erozji genetycznej, propagowanie zwiększonej produkcji rolnej zgodnie z doktryną zrównoważonego rozwoju oraz

- dokonywanie przeglądu oraz, o ile to właściwe, dostosowywanie strategii hodowli roślin i regulacji dotyczących rejestracji odmian i dystrybucji materiału siewnego.

W zakresie realizacji postanowień art. 6 Traktatu RP dysponuje całą gamą obowiązujących przepisów prawa tak krajowego, jak i wspólnotowego, pozwalających na pełną realizację zobowiązań traktatowych.

W zakresie obowiązków dotyczących realizacji polityki rolnej promującej zrównoważony rozwój różnorodnych systemów rolniczych, w tym również w aspekcie bioróżnorodności, stosujemy w Polsce, wprost i bezpośrednio, m.in. postanowienia rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)¹⁷ oraz doprecyzowującą jego postanowienia ustawę z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.¹⁸

W zakresie strategii ochrony różnorodności biologicznej Polska także została włączona do systemu europejskiego, którego główne wytyczne na okres do 2020 r. określa Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pt. „Nasze ubezpieczenie na życie i kapitał naturalny – unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.”¹⁹

W zakresie pozostałych obowiązków wynikających z przepisów art. 6 Traktatu, w szczególności dotyczących poszerzania genetycznej bazy roślin użytkowych oraz zwiększanie zakresu genetycznej różnorodności dostępnej dla rolników, Polska dysponuje regulacją ustawową pozwalającą na uczynienie zadość tym zobowiązaniom.

Zgodnie z przepisami art. 3a ustawy o nasiennictwie, odmianę dla zachowania bioróżnorodności roślin rolniczych wpisuje się do krajowego rejestru, jeżeli:

- 1) ma znaczenie w określonym regionie, w którym odmiana ta była tradycyjnie uprawiana i do którego naturalnie się przystosowała, zwanym dalej „regionem pochodzenia”, dla:

17 Dz.U. UE L 277/1.

18 Dz.U. Nr 64, poz. 427 ze zm.

19 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0244:FIN:PL:PDF>

- a) zachowania materiału genetycznego w jego naturalnym otoczeniu, a w przypadku gatunków roślin uprawnych - w środowisku rolniczego gospodarowania, w którym gatunki wykształciły swoje właściwości wyróżniające (zachowania *in situ*),
  - b) zrównoważonego wykorzystania zasobów genetycznych roślin populacji miejscowych i odmian przystosowanych naturalnie do warunków lokalnych i zagrożonych erozją genetyczną;
- 2) jest odrębna, wyrównana i trwała, przy czym, jeżeli poziom wyrównania jest określany na podstawie występowania roślin nietypowych stosuje się 10% standard populacyjny przy przynajmniej 90% prawdopodobieństwie;
  - 3) zachowujący odmianę nadał jej nazwę zgodnie z wymaganiami, o których mowa w ust. 1 pkt 2 lit. a, przy czym odmianie tej można nadać więcej niż jedną nazwę, jeżeli nazwy te są powszechnie znane;
  - 4) jest zachowywana w regionie pochodzenia;
  - 5) nie jest wpisana do krajowego rejestru albo wspólnotowego katalogu jako odmiana inna niż odmiana dla zachowania bioróżnorodności roślin rolniczych lub
  - 6) została skreślona z krajowego rejestru albo wspólnotowego katalogu co najmniej dwa lata przed dniem złożenia wniosku o jej wpis do krajowego rejestru albo w przypadku, o którym mowa w art. 57 ust. 1 pkt 2 - minęły co najmniej dwa lata od dnia upływu okresu określonego w art. 57 ust. 4, lub
  - 7) nie została zgłoszona w celu przyznania wyłącznego prawa zgodnie z przepisami ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin, albo nie jest chroniona na podstawie tych przepisów, albo nie została zgłoszona do ochrony, albo nie jest chroniona przez Wspólnotowy Urząd Odmian Roślin (CPVO).

Podkreślić należy, że wymogi, jakim odmiana musi sprostać dla zachowania bioróżnorodności celem uzyskania wpisu do rejestru, są łagodniejsze niż w przypadku pozostałych odmian roślin podlegających temu wpisowi. Podobnie, w przypadku odmian dla zachowania bioróżnorodności znacznie złagodzone zasady oceny materiału siewnego przed jego wprowadzeniem do obrotu.

Wskazać przy tym należy, że regulacje ustawy o nasiennictwie w odniesieniu do odmian roślin dla zachowania bioróżnorodności są niezwykle rozbudowane i szczegółowe.

3.4. Zobowiązania z art. 9 Traktatu

Zgodnie z postanowieniami art. 9 Traktatu, każda z umawiających się stron jest zobowiązana zastosować właściwe środki prawne w celu ochrony i promowania praw rolników, które obejmują:

- ochronę tradycyjnej wiedzy dotyczącej zasobów genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa;
- prawo do równego podziału korzyści płynących z użytkowania zasobów genetycznych roślin dla celów żywienia i rolnictwa, oraz
- prawo do udziału w procesie decyzyjnym, na szczeblu krajowym, w sprawach związanych z zachowaniem i zrównoważonym użytkowaniem zasobów genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa.

Również w tym przypadku wydaje się, że obowiązujące przepisy ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o nasiennictwie gwarantują realizację zobowiązań traktatowych.

Ustawa ta w art. 2 ust. 1 pkt 4) definiuje pojęcie odmiany miejscowej. Zgodnie z tą normą odmiana miejscowa oznacza zbiorowość roślin w obrębie gatunku roślin uprawnych, z wyłączeniem roślin rolniczych, powstałą w wyniku długotrwałego oddziaływania miejscowych czynników przyrodniczych i rolniczych, a nie w wyniku prac hodowlanych. Jednocześnie art. 5 ust. 3 ustawy o nasiennictwie przesądza, że odmianę miejscową wpisuje się do krajowego rejestru, biorąc pod uwagę:

- 1) opis odmiany określający charakterystyczne właściwości odmiany, potwierdzający jej przystosowanie do warunków miejscowych;
- 2) dostępne wyniki badań tej odmiany, potwierdzające jej znaczenie użytkowe;
- 3) informacje uzyskane w trakcie jej uprawy, reprodukcji lub innego jej wykorzystania.

Wpis do krajowego rejestru odmiany miejscowej na wniosek zachowującego przesądza o realizowaniu przez ustawę nasienną prawa do równego podziału korzyści płynących z użytkowania zasobów genetycznych roślin dla celów żywienia i rolnictwa.

Na zakończenie wskazać należy, że zgodnie z postanowieniami art. 9 ust. 3 Traktatu, żaden z zapisów tej umowy międzynarodowej nie może być interpretowany w sposób ograniczający prawa rolników do zachowywania, użytkowania oraz wymiany i sprzedaży pozyskane przez rolnika (w jego gospodarstwie) materiału siewnego, o ile podejmuje on te działania zgodnie z prawem krajowym.

Przypomnieć należy, że w ramach polskiego systemu prawa wyczerpującą regulację w tej materii przewidują przepisy ustawy dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin oraz przepisy rozporządzenia Rady (WE) nr 2100/94 w spra-

wie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin. Regulacje te określają m.in. zakres uprawnień rolników do korzystania z materiału ze zbioru odmian roślin chronionych wyłącznym prawem jako materiału siewnego, jak też regulują okres obowiązywania monopolu hodowcy wynikającego z funkcjonowania wyłącznego prawa do odmian roślin.

4. Konkluzje

Reasumując, wskazać należy, że mimo braku możliwości bezpośredniego stosowania w polskim porządku prawnym przepisów Międzynarodowego traktatu o zasobach genetycznych roślin dla wyżywienia i rolnictwa (ze względu na charakter tej regulacji), brak jest również podstaw do konstruowania odrębnej, nowej ustawy, której celem byłoby zapewnienie realizacji zobowiązań traktatowych przez RP. Wynika to z faktu, że w zasadniczej większości zobowiązania traktatowe realizowane są za pośrednictwem przepisów prawa wewnętrznego już obowiązujących.

SELECTED LEGAL ASPECTS OF PROTECTION
AND USE OF PLANT GENETIC RESOURCES

Key words: plant genetic resources, international agreement, Polish legal order.

The issue of protection and use of plant genetic resources for food and agriculture is governed by the International Treaty *on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture (the Treaty)* prepared in Rome on 3 November, 2001.

The Republic of Poland ratified the Treaty on 15 October, 2004, which came into force towards our country on 8 May, 2005.

This paper is purposed to search the answer the question: is the Treaty composed of a set of norms covering measures sufficiently adequate, unambiguous and accurate to make a source of legal instruments to discharge the obligations specified above, or does the Treaty constitute merely certain legal frameworks, within which its signatories should move using institutions of the internal law (or creating them). If the Treaty subject to analysis constitute merely legal frameworks to discharge the obligations under the Treaty, then do the Polish legislation and the European Union legislation applied directly allow to implement the Treaty provisions in practice (as a whole or in a part). Finally, if operating rules of the law (regulations, the European Union law) do not allow to implement the Treaty provisions in a whole or in a part, then is it necessary to enact a new comprehensive regulation creating a legal instrument purposed to implement the aim, or will modification of the existing legal regulation be sufficient (if any, then in what scope).

Answering the above questions it is necessary to concern the position of the international agreements in the Polish legal order, and next to determine what type of norms of the international law we deal with regard to the *International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture*.

Only examination of the key issues mentioned above allows to indicate what specific regulations of the Polish national law provide implementation of the Treaty provisions, and in what aspect the changes required within a scope of this legislation should proceed, or in what aspect creation of new legal instruments in the Polish legal order is necessary.